

GÖRSEL MEDYA ETKİSİYLE ORTAYA ÇIKAN KÜLTÜREL EMPERYALİZM VE PROPAGANDA ARACI OLARAK AMERİKAN SİNEMASI: MARVEL – CAPTAIN AMERICA – WINTER SOLDIER ÖRNEĞİ

Feyza ÜNLÜ DALAYLI¹

ÖZET

Kitle kültürü ürünü olarak sinema, büyük sermaye gruplarının çıkarları doğrultusunda hem kar elde etmek hem de ideolojik manipülasyon için kullanılmaktadır. Sinema endüstrisini elinde bulunduran ABD ise ürettiği filmlerle bu durumu çok açık bir biçimde ortaya koymaktadır.

Buradan hareketle, Herbert Schiller kültürel emperyalizm anlayışını oluştururken, bağımlılık kuramlarının ötesine geçerek, sorunun yalnızca emperyalist güçlerin tek taraflı baskıcı ve yayılcı girişleri olmadığına dikkat çekmiştir. Kültürel emperyalizm egemen kültürün karakterlerine az gelişmiş kendini uyarlaması ve özdeşleştirilmesi şeklinde gerçekleşir (Schiller 1976, s.9). Batı ülkelerinden az gelişmiş ülkelere kültürel mesajlar ikna edici bir şekilde iletilir. Propaganda ise en temel anlamda ikna etme sürecidir. İkna süreci, aynı zamanda bilgi iletimi ile de ilgilidir. Fakat propaganda kavramı, eksik, yanlış, kasti ve tasarlanmış bir bildirim ve bilgi verme sürecidir (Çetin, 2014, s.240).

Bu çalışma görsel medya etkisiyle ortaya çıkan Kültürel Emperyalizm ve Propaganda aracı olarak Amerikan sinemasını Marvel (Walt Disney) yapımı olan Captain America – Winter Soldier filmi özelinde incelemiştir. Film analiz edilirken, Van Dijk'in "Söylem Analizi" yöntemi kullanılmıştır. Söylem analizi yapılırken; görsel medyanın gücü, propaganda ve kültürel emperyalizm kavramları etkili olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Captain America, Kültürel Emperyalizm, Propaganda, Söylem Analizi

AMERICAN CINEMA AS A TOOL OF CULTURAL IMPERIALISM AND PROPAGANDA EMERGED BY THE EFFECT OF VISUAL MEDIA: THE SAMPLE OF MARVEL - CAPTAIN AMERICA - WINTER SOLDIER

ABSTRACT

Cinema as a product of mass culture is used both for profit and for ideological manipulation in the interests of large capital groups. The USA, which holds the cinema industry, clearly shows this situation with the films it produces.

From this point of view, as Herbert Schiller developed his conception of cultural imperialism, he went beyond the theories of dependence to point out that the problem was not only the unilateral oppressive and expansionist entries of the imperialist powers. Cultural imperialism takes the form of self-adaptation and identification of the underdeveloped characters of the dominant culture (Schiller 1976, s.9). Cultural messages from western countries to underdeveloped countries are convincingly communicated. Propaganda is the process of persuasion in the most basic sense. The process of persuasion is also related to the

¹ Doktora Öğrencisi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, Türkiye, feyzaunlu@windowslive.com, ORCID: 0000-0003-2193-8236

transmission of information. But the concept of propaganda is an incomplete, inaccurate, intentional and designed notification and information process (Çetin, 2014, s.240).

This study has examined American cinema as a tool of Cultural Imperialism and Propaganda that emerged under the influence of visual media in the film Captain America - Winter Soldier, which is a production of Marvel (Walt Disney). While analyzing the film, Van Dijk's "Discourse Analysis", method was used. While doing discourse analysis; The power of visual media, propaganda and cultural imperialism were influential.

Keywords: Captain America, Cultural Imperialism, Propaganda, Discourse Analysis

GİRİŞ

Günümüz toplumlarında sinema oldukça önemli bir kitle iletişim aracıdır. Sinema endüstrisi geçmiş olduğu tarihsel gelişim ve evrilme ile kapitalist pazarın mantığına uygun bir şekilde varlığını sürdürdüğü için, diğer üretim ve düşünce araçları gibi büyük sermaye gruplarının kontrolü altındadır. Bu yüzden sinema bu egemen sınıfların çıkarları doğrultusunda hem kar elde etmek hem de ideolojik manipülasyonun bir aracı olarak kullanılmaktadır. Diğer bir deyişle, bir yandan ortaya koymuş olduğu içerikle toplumların fikirsel, düşünsel yapısını ve bilinçlerini şekillendiren sinema, diğer yandan da reklamlar, gişe hasılatı, kar maksimizasyonu gibi endişelerle hareket ettiği için kapitalist sisteme hizmet etmektedir.

Dünya üzerinde hızını kesmeden oluşan değişimler ve etkileşimler, bütün sektörleri etkilediği gibi sinema sektörü üzerinde de önemli etkilere sebep olmuştur. Ortaya çıkan küresel ve etkileşimi yüksek olan yeni dünyanın ortaya çıkarmış olduğu ekonomik, politik ve teknolojik boyutların yanı sıra kültürel alana yapmış olduğu etkiler bakımından da bu yeni olgu tartışılması hem önemli hem de çok yönlü bir süreçtir. Endüstriyel kapitalizmin yayılcı doğası sebebiyle ihtiyaç duyduğu sınırsız alan, hızını kesmeden gelişen enformasyon ve iletişim ağlarının da desteğiyle küresel ve yerel ölçekte zamanla daha da fazla görünürlük kazanan sosyal ve kültürel etkileşim, interaktif bağlantı, bağımlılık ve akışkanlık kavramlarıyla ifade edilen küreselleşme olgusunda kültürel bir canlandırma şeklinde karşılık görmektedir. Bu bağlamda evrensel eğilimlere sahip ve sınır tanımaksızın kapsayıcı olan küreselleşme Immanuel Wallerstein tarafından kökleri 16. Yüzyıldaki coğrafi keşiflere kadar dayandırılan (Wallerstein, 2011, s.62), özde Amerika ve Avrupa merkezli fetih ve ticari faaliyetlerle birleştirilmiş yeni bir dünya kurgusu ortaya koyan, modern dünya sistemi bakış açısıyla ilişkilendirilebilir. Kültürün meta haline gelmesi (metalaşması) ve kültür emperyalizmi gibi ortaya çıkan kavramlar kültürün ideolojik mücadele alanlarına ve küresel piyasalarla bütünleştiğine işaret etmektedir.

Teknolojinin hız kazandığı II. Dünya Savaşı sonrasında, teknolojik açıdan hızlı gelişmelerin yaşandığı ABD uluslararası sistemdeki etkinliğini artırıp sonrasında bunu muhafaza etmek için aktif bir rol oynamıştır. ABD sahip olduğu bu teknolojiyi küresel arenada kendi konumunu yapılandırmak için kullanmış, bu sayede hem savunma sanayiinde önemli bir güce sahip olmuş hem de medyanın hemen her alanında dikkate değer şekilde faaliyet göstermeye başlamıştır. ABD'nin güçlenmeye başladığı bu dönemde sinema endüstrisinde dünyayı kısa sürede etkisi altına alacak olan Hollywood film endüstrisinin kuruluşuyla da ABD dünyanın en büyük görsel medya kuruluşuna sahip hale geldi (Pearson,2003, s.42). Günümüzde de hala varlığını ve etkisini sürdüren Hollywood kültür ve propaganda pazarlayarak film sektörünü hem ekonomik hem de siyasi/politik bir sisteme eklemiştir. Yalnızca yetişkinlere film yapan Hollywood kısa bir süre sonra çocuklara yönelik çizgi filmler yapan Walt Disney'i kurmuştur. Marvel ise Walt Disney prodüksiyonunun alt gruplarından biridir.

Günümüz Marvel Entertainment şirketi, yayıncı Marvel Comics ve yapımcı Marvel Production da dahil ederek 2 Kasım 1986 yılında kurulmuştur. O dönemde kurucu destek şirket Cadence Industries'in tasfiye edilmesi ve kurumun nakit ihtiyacı sebebiyle böyle bir oluşuma gidilmiş olup, Marvel 1986 yılında New World Pictures şirketine satılmıştır. Ardından 6 Ocak 1989 yılında ise MacAndrews & Forbes Holding sadece Marvel Comics'i satın almış olup Marvel Productions ise New World bünyesinde kalmıştır (De Forest, 2016).

Bu süreçlerden sonra Marvel Entertainment Group öncelikle 24 Temmuz 1992 yılında bir koleksiyon kartı firması olan Fleece'i şirketler grubuna eklemiştir. Ardından 30 Nisan 1993'te ise Marvel kendi süper kahraman ve oyuncaklarını üretebilmek için, bir oyuncak firması olan ToyBiz'in %46'sını alarak şirketin genişletmiştir. Ayrıca 4 Ağustos 1994 yılında İtalyan etiket firması Panini'yi, 28 Aralık 1994'te çizgi roman dağıtıcısı Heroes World Distribution firmasını ve 5 Mart 1995'te bir diğer koleksiyon üreticisi SkyBox International'ı satın alarak iyice büyümüştür. Bu gelişmelerden sonra tek başına Marvel, oldukça fazla kar edip adını tüm dünyada duyurmaya başlamıştır. Bu hızlı gelişme ve büyümelerin ardından Marvel 90'lı yılların sonunda büyük bir mali krize girerek satın aldığı şirketlerden birkaçını satarak küçülmeye gitmiştir. Fakat yine de içinde bulunduğu mali durum ile baş edemediği için 31 Ağustos 2009 yılında Walt Disney tarafından satın alınmış olup hala Walt Disney şirketine aittir (Eden, 2015)

Sinema genel olarak bir kitle iletişim aracı olduğu için, aslında sinema üretimi, dağıtım ve tüketimi gerçekleşen bir endüstridir. Bu yüzden genel anlamda sinema ile ilgili olarak yapılacak her türlü analizin sinemanın bu boyutlarını kapsayacak şekilde ve bütünü ele alan bir bakış açısıyla yapılması gereklidir. Ekonomi politik yaklaşım içerik, izleyici ve endüstriyel yapıyı bir kenara bırakmadan bütüncül olarak iletişimin üretim, dağıtım ve tüketim boyutlarını ele aldığı için bu çalışmanın genelinde ekonomi politikten yararlanılacaktır.

Günümüze gelene dek, oldukça önemli bir tarihi olan ve alanında tekel haline gelen Walt Disney'in, Marvel gibi önemli bir kitleye sahip ve dünyanın her yerinden izleyicisi olan grubu satın alması önemlidir. Walt Disney hem büyük bir ekonomik fayda elde etmiş hem de sahip olduğu görsel medyanın gücü sayesinde dünyanın her bir köşesinde güçlü bir kültürel emperyalizm ve propaganda aracı olarak işlev görmektedir (Clark, 2009).

Bu yüzden, bu çalışmada Walt Disney gölgesinde kalan Marvel yapım grubunun oldukça ilgi çeken ve üzerine çeşitli tartışmalar yapılan karakteri Captain Amerika'nın Winter Soldier filmi özelinde çözümlenmesiyle, görsel medyanın gücünün kültürel emperyalizm ve propaganda aracına nasıl dönüşüp, dünyada işlev kazandığının anlatılması amaçlanmaktadır.

Bu çalışmada Walt Disney – Marvel yapımı Captain America Winter Soldier filmindeki kültürel emperyalizm ve propaganda öğeleri söylem analizi yöntemiyle derinlemesine açıklanmaya çalışılmıştır.

AMERİKAN KÜLTÜREL EMPERYALİZMİ, HERBERT SCHİLLER VE WALT DİSNEY

Mass Communications and American Empire (1969) yapıtıyla Herbert I. Schiller, Batı toplumlarının az gelişmiş ülkelere sunduğu kitle iletişim araçları, yapıları ve ürünlerini ele almıştır. "Kültürel alışveriş" gibi çerçeveler dışında ve uluslararası ekonomik ve siyasal bağlamda sistemli olması açısından Schiller'in çalışması ilkler arasındadır. Schiller, iletişimin küresel, siyasal, ekonomik ve kültürel bağlamlar içinde zararsız ve yansız bir güç olduğunu fikrini reddeder. Amerikan kültürel incelemelerinin statükoya hizmet ettiğini ortaya koyar (Schiller, 1969).

Ayrıca çalışmada, siyasal, ekonomik ve askeri yapılar uluslararası şirketler, kitle iletişimini hem üretim biçimi ve ilişkileri hem de kültürel ve ideolojik bağlamlarda ele alıp incelemiştir. Bu

bağlamda, Batı'nın az gelişmiş ülkelerle olan ilişkisini "kültürel emperyalizm" olarak nitelemiştir (Erdoğan, 2002). Schiller'in kültürel emperyalizm anlayışını oluştururken, bağımlılık kuramlarının ötesine geçerek, sorunun yalnızca emperyalist güçlerin tek taraflı baskıcı ve yayılcı girişleri olmadığına dikkat çekmiştir. Schiller'e göre kültürel emperyalizmde şu süreçler bulunmaktadır;

1. Toplumun modern dünya sistemine getirilmesi süreci,
2. Ülkelerin egemen tabakalarının cazibeyle, zorla ve bazen rüşvetle, kendi ülkelerinin sosyal kurumlarını egemen sisteme uygun bir biçimde biçimlendirmesi,
3. Ülkeler de sistemin egemen merkezinin değerlerinin ve yapılarının teşvik edilmesidir (Schiller 1976, s.9).

Bu tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere kültürel emperyalizmde zorlama, baskı, istekle katılma, katılmaya teşvik ve gönüllü iş birliği gibi öğeler vardır. Kültürel emperyalizm egemen kültürün karakterlerine az gelişmiş kendini uyarlaması ve özdeşleştirilmesi şeklinde gerçekleşir. Cees Hamelink'in ortaya koyduğu gibi, Batı da oluşan kültürel gelişme "az gelişmiş (çevre ülkelere)" ikna edici bir biçimde iletilir. Kültürel ürünler trafiği bu şekilde tek yönlü olacak şekilde akar (Hamelink, 1983, s.6-7). Bu süreçte, Batı, özellikle de Amerika serbest ticaret, ifade özgürlüğü, yatırımların özgürlüğü gibi özgürlüklerle dolu bir model sunar, alıcılar da bu modele kendileri uydurur/ayarlarlar.

Diğer yandan Schiller'in ifade ettiği anlamda, kültürel emperyalizm tezine göre iletişimde kültürel emperyalizm, genel emperyalist sistemin bir alt setidir. Tek başına özgür bir karaktere sahip değildir. Kültürel ve ekonomik alanlar birbirlerinden ayırt edilemeyecek şekilde birliktedirler. Gelişmiş şirket ekonomisinde iletişim, endüstriyel finans sektörlerinin ekonomik amaçlarını destekler (örneğin, tüketici toplumunun yaratılması gibi). Kültürel çıktı (ürün) olarak nitelenen her şey aynı zamanda ideolojiktir ve sistemin çıkarına hizmet eder (Schiller, 1991).

1970 ve 80'ler de "kültürel emperyalizm" anlayışı UNESCO'da egemen olduktan sonra ciddi tartışma ve çekişmeler yaşamıştır. Önce Amerika sonra da İngiltere UNESCO'da çekilme kararı alıp, UNESCO'ya olan borçlarını da ödemeyip, oradan finansal desteklerini çektiler. Bütün bunlara rağmen UNESCO 1989'a kadar tek yönlü iletişim akışına karşı ve daha dengeli bir dünya iletişim düzeninin kurulması yönünde yoğun bir biçimde çalışmıştır. UNESCO'nun başarılarının sınırla kalmasının en önemli sebebi de elbette "ulusal iletişim politikalarını" biçimlendiren, denetleyen ve uygulayanların halihazırda var olan duruma neden olan güç yapısının kendisi ya da ortağı olmasıdır (Erdoğan, 2002).

Schiller "aslında hiçbir tek varlık ya da kişi gerçekte güce sahip değildir; güç toplumda çeşitli alt gruplar arasında bölüşülür" fikriyle ortaya konulan çoğulcu kültür incelemeler yönelimin aslında yeni bir şey olmayıp, önceki modellere atıf olduğunu ifade eder. Ardından ortaya koyduğu "Aktif izleyici" kuramı ile de günümüzde egemen olan kültürel paradigmalardan bir parçası olarak, soyut kültürel ürünleri ve pembe dizi gibi belli bir türü inceler. Sonucunda ise toplumların tek tek olan şeylerle değil "toplam kültürel paket" ile ilgilendiklerini bunun sonucunda da kitle kültürünün oluştuğunu ortaya koyar (Schiller, 1991, s.13).

Bunun yanı sıra Schiller, John Fiske ve onun gibi düşünen kuramcılarının kültürel incelemelerinde ifade ettikleri "direnış" fikrini de eleştirir. Schiller'e göre, "Anlamlı direniş" belli bir televizyon programına yönelik olarak oluşan izleyicilerin reaksiyonunda değil, artan sosyal eşitsizlik konularının analizini yapan somut kültürel mücadelelerde aranmalı ya da bulunmalıdır. Var olan egemenlik sisteminin üstesinden gelmek için, kültürel emperyalizmin varlığı kabul edilmeli ve ona karşı mücadelede bulunulmalıdır (Morley, 2006, s.35).

Bütün bunların yanı sıra Schiller Amerikan kültürel emperyalizminden ve etkilerinden de ayrıntılı bir şekilde çalışmalarında bahsetmektedir. Özelleştirilen ve kuralsız hale getirilen yayıncılık ve telekomünikasyon sistemlerini kullanan Amerikan küresel şirketleri, dünya çapında tüketim kültürünün öncüsü olmuştur. Çünkü diğer ülkelerdeki televizyon kanalları da Amerikan yapımı veya onların benzeri / taklidi olan, tüketime ilişkin reklam ve eğlence içerikleri sunmaktadır. Özellikle film, televizyon, dergi, moda sektörü ve tüketim gibi alanlarda Amerikan kültürel ürünleri egemendir. Amerikan yapımı bu orijinal ya da taklit ürünler, “özgürlük bireysel tercih, daha iyi bir yaşam ve daha iyi bir gelecek” gibi düşünleri tüm dünyaya yaymaktadır. Ülkeden ülkeye farklılık gösterse de kurumsal ve örgütsel yapıların Amerikan taklidi olması ve pazar yapısının Amerikan şirketlerinin denetiminde olması, Amerikan kültürel ürünlerinin ve iletişimsel içeriklerinin dünya pazarlarından yayılmasını kolaylaştırmaktadır. Bu durumun sonucu da dünyanın her yerindeki insanların, Amerikan yapımı malların, hizmetlerin, düşünce ve görüntülerin tüketicisi haline gelmesidir. Bu dönüşüm, küresel sermayenin kamusal tartışmaları bastırarak onun yerine bireyci tüketim kültürünü ikame etmesiyle sonuçlanmıştır. İzleyiciler kamusal tartışmalara katılmak yerine futbol, talk Show, film, spor yorumları, magazin ve yarışma programlarını izlemek için uzun saatlerini ekran karşısında öldürmektedirler (Schiller,1983, s.18).

Schiller'e göre, ABD hükümeti halkı ikna etmek için özellikle kitlesel medya araçlarından faydalanmaktadır. Ordu, askeri anlamda kendini sempatik ve kabul edilebilir kılmak amacıyla ticari film şirketlerine ve yapımcılarına her türlü desteği vermektedir. Örneğin, John Wayne'nın "Yeşil Bereliler" adlı filmi için askerlerini ve askeri teçhizatının büyük kısmını Vietnam savaşında ABD rolünü öven bu filme ihdas etmiştir. Adeta "orduyu film için kiralamıştır" (Schiller, 2005, s.77-78).

Herbert Schiller'in genel Amerikan kültürel emperyalizmi görüşlerinin yanı sıra Walt Disney prodüksiyon şirketi ile ilgili görüşlerini incelemek de çalışmanın kapsamı açısından faydalı olacaktır. Genel olarak Walt Disney yapımları, kültürel bir kapital unsur olarak üretim, semiyotik, izleyiciler ve ideoloji gibi farklı bağlamlarda ele alınabilir. Film stüdyoları sürekli üretimde olan bir kuruluş olması, oldukça önemli bir yapımların Marvel'i bünyesine eklemesi Walt Disney'i daha da önemli bir konuma taşımıştır. Ayrıca hükümet ile olan organik bağı, çalışan sayısının fazlalığı, Amerikan kültürel yaşamında etkili olan film pazarını harekete geçirmesi gibi diğer açılardan Walt Disney dünyada dikkate değer bir yere sahiptir (Schiller, 2005, s.86).

Bütün bunların yanı sıra Schiller Walt Disney incelemesini, medyanın manipüle edici özelliğine bir örnek olarak gerçekleştirir. Eğlenceyi pazarlayan bir şirket olarak Walt Disney'in amacı her zaman ticari olmuştur. Disney ürünlerinde çatışma yoktur ve kötüler hep bireysel düzeydedir. Dünya mutlu bir yaşamın sürdürülebileceği yerdir. Genel hatlarıyla, Disney yapımlarında orta sınıfa mensup halinden memnun Amerikan portresi çizilir. Bunun amacı da bireylerin toplumsal çatışmalara katılmasını, daha doğrusu oluşan çatışmalarda bir taraf olmasını engellemektir. Kitleler eylemsiz hale getirilerek pasifize ederler; eğlence sektörü bu amaca hizmet etmek için vardır. Kitlelerin pasifize olması statükonun gücünün sürmesinin garantisidir (Schiller, 2005, s.98)

Schiller'in yanı sıra Mattelart ve Dorfman' da "Emperyalist Kültür Sanayii ve W. Disney" çalışmalarında Walt Disney'in ideolojik yanını eleştirel bir bakış açısıyla incelemiştirler (Dorfman&Mattelart, 1977). Bu çalışmalarıyla Walt Disney dünyasının masum ve dürüst görünüşü arkasında yatan değerlerin emperyalist karakterini ortaya koymaktadırlar. Onlara göre Walt Disney yarattığı kültür ile kapitalist ve emperyalist değerleri desteklemektedir (Dorfman&Mattelart, 1977, s.17). Bir başka deyişle Dorfman ve Mattelart'ın önerisi, W. Disney'in "muhalif bir biçimde" okunması yönündedir. Bu sayede hikayelerin temelini oluşturan

ideolojik varsayımlar açığa çıkacak ve Batı kapitalizminin asıl mesajı görünmüş olacaktır. Dorfman ve Mattelart'ın çalışmalarında ifadeleri şu şekildedir: "Amerikan kapitalizmi tahakküm altına aldığı bireyleri, istediği şeyin "Amerikan tarzı hayat" olduğuna ikna etmek zorundadır. Amerika'nın üstünlüğü doğaldır ve herkesin yararınadır". (Dorfman&Mattelart, 1977, s.69).

Walt Disney yapımlarına bakıldığında, yukarıdaki eleştirileri haklı çıkaracak nitelikte uyarlamalar olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu uyarlamalar esnasında Disney metinleri deforme ederek, asıl mesajları değiştirmektedir. Yapılan değişiklikler karakterin sunumunu farklılaştırmaktadır. Hikayelerdeki şiddet unsurları ayıklanırken, naif hale getirilmiş kahramanlar kisvesi altında farklılaştırılmış karakterler ortaya çıkmaktadır. İkinci Dünya savaşı esnasında; eğitsel, propagandist canlandırma filmlerde kullanılan karakterler; vatansever, cesur, itaatkâr, her an vazifeye hazır, devletine karşı sorumluluk sahibi vb. şekillerde o dönemin görmek istediği birey yapısını temsil etmektedir. Buradan hareketle Walt Disney dünyasının erkekler dünyası olduğu söylenebilir. Özellikle de önemli mevkilerde kesinlikle kadınlara yer verilmez. Walt Disney kendisi bile "kızlar beni sıkarlardı, hala da sıkarlar" diye açıkça itiraf etmiştir. Hatta eşi Lilian Bounds'u herkesten daha az parayla çalışmaya razı olduğu için işe alan Walt, yeni bir oda arkadaşı ve aşçıya ihtiyacı olduğu için onunla evlenmiştir (Gifford, 1997).

Ötekilerin temsili, bunun popüler kültür ürünlerine yansıması iktidarın algısına göre şekillenmektedir. Walt Disney yapımlarının yaygınlığı göz önünde bulundurulduğunda kültürel üretimde ne kadar etkin olduğu daha iyi anlaşılacaktır. Disney "beyaz" ların ve "erkek" lerin egemen olduğu bir dünyadır. Dorfman ve Mattelart Disney' de ki bu durumun, şirket içinde de geçerli olduğunu söyler (Dorfman & Mattelart, 1977, s.45). Film birlikte çalışmayı gerektiren bir süreçtir; temelde bir ekip çalışmasıdır. Disney'in halka sunduğu görüntü her ne kadar stüdyolarının büyük, mutlu ve demokratik bir aile olduğunu gösterse de gerçekte düşük ücretle çalışan çizerler ve renklendiricilerin çoğunlukla kadın olduğu ve en alt basamaklarda yer aldığı gerçeği ortaya çıkmaktadır. Diğer yandan Walt Disney yapımlarındaki ana karakterlerin, yan karakterlerin, iyi ve kötüye dair yaratılan temsiller de tesadüf eseri değildir (Dorfman & Mattelart, 1977, s.79).

PROPAGANDA OLGUSU VE SİNEMA - GÖRSEL MEDYA YOLUYLA OLUŞTURULAN PROPAGANDA

Propaganda, kökleri çok eski uygarlıklara dayanan bir arka plana sahiptir. Fakat propaganda uygulama faaliyetleri, dönemsel olarak çeşitlilik göstermektedir. Uygulandığı dönemin iletişim kaynakları ve o dönemdeki toplumsal yapı propagandanın yapısını, içeriğini ve etkilerini belirler almaktadırlar (Erkiş ve Summak, 2011, s.296-299). Propaganda ile ilgili bugüne kadar birçok kuramcı farklı tanımlar yapmıştır. Jowett ve O'Donnell tarafından yapılan tanım, "...algılamaları şekillendirme, kavrayışları yönlendirme ve propagandacının arzuladığı amaca ulaşmasına yardım edecek bir cevabın alınmasını sağlayacak davranışları tavsiye etme niyetiyle yapılan, önceden tasarlanan, sistemli girişimlerdir." şeklindedir (Aktaran Gültekin, 2003, s.7). Laswell'e göre ise, "anlamlı semboller ya da... öyküler, söylentiler, haberler, resimler ve toplumsal iletişimin diğer biçimleriyle düşüncelerin denetimini ifade eder." (Aktaran Erkiş ve Summak, 2011, s.294). Lunney'e göre propaganda; "belli bir davranış ya da fikrin kökenini, bununla ilgili çıkarı, kullandığı yöntemleri, yaymak istediği içeriği ve benimseyenlerin karşılaşacağı sonuçları göz önünde tutarak, bu hususlardan birini, birkaçını ya da hepsini gözetmek suretiyle onu yayma ve kabul ettirme gayretidir." (Aktaran Erkiş ve Summak, 2011, s.294). Frankel ise propagandayı "belirli bir grubun, aklını, duygularını ve eylemlerini genel nitelikli amaçlar doğrultusunda etkilemeye yönelik sistematik ve tasarlanmış çabalar" şeklinde tanımlar." (Erkiş ve Summak, 2011, s.295). Bütün bu tanımlardan yola çıkan Beyzade Nadir Çetin'in de (2014)

ortaya koyduğu gibi propaganda sadece ortaya çıkan tutum ya da değer, inanış ve algı üzerinde bir etki oluşturmaya çalışma çabası değildir. Bununla birlikte yeni değerlerin, fikirlerin de aktarılmasına ve bunların yerleştirilmesine yönelik bir uğraşı da kapsar.

Diğer yandan propaganda aslında psikolojik bir savaş olgusu (Gültekin, 2033: 7) olarak da insanların karşısına çıkar. Savaşlar yalnızca silahlar veya teknolojik mühimmatlarla yapılmayıp, psikolojik etkenlerin yönlendirmesi ile de büyük oranda şekillenmektedir. Propaganda aynı zamanda bir “dezenformasyon” (yanlış bilgilendirme) süreci olarak da açıklanmaktadır (Çetin, 2014, s.240). Bununla ilişkili olarak: “Propaganda, doğru bilgi verme mecburiyetinde değildir. Hatta çoğu zaman bilerek ve isteyerek; propagandanın amaçları doğrultusunda yalan veya yanlış bir bilginin üretimini de gerçekleştirir. Çünkü insanlar bilgiyi, o gerçekten doğru olduğu için değil, doğruluğuna inandıkları için bilgi olarak kabul ederler ve aslında sadece bilme fiilini gerçekleştirirler.” (Çetin, 2014, s.240).

Günümüze yakın propaganda uygulaması ilk defa I. Dünya Savaşı'na giden süreçte kullanılmıştır. O dönemde kullanılan “afiş, gazete, sinema gibi kitle iletişim araçları” propaganda malzemesi olarak kullanılmış ve ortaya “devlet propagandası” kavramı çıkmıştır. Bugünkü propagandadan bahsedildiğinde ise, geçen altmış-yetmiş yıllık süreçte modernleşmenin ve teknolojik ilerlemelerin propaganda yöntem/faaliyetleri üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Jowett ve O'Donnell'a göre: “Modern propaganda, kullanılabilir tüm medyayı -basın, radyo, televizyon, film, internet, e-posta, iPodlar, telefon, faks makineleri, posta, posterler, toplantılar, el ilanları, billboardlar, konuşmalar, bayraklar, sokak isimleri, anıtlar, madeni paralar, pullar, kitaplar, oyunlar, çizgi romanlar, şiir, müzik, ritüeller, müze gösterimleri, spor olayları, kültürel olaylar, şirket raporları, kütüphaneler ve ödülleri kullanmaktadır (Aktaran Çetin, 2014, s.251). Ellul ise, “modern propagandayı” “geleneksel” olandan ayırarak artık propagandanın “ideolojiyi takip eden olmadığını, yalnızca ideolojinin propaganda için bir örtü” olduğunu ifade etmiştir (Çetin, 2014, s.251). I. Dünya Savaşı sırasında gösterilen ve bir tür olarak bu süreçten sonra belirginleşen savaş filmleri (Gökdemir ve Kurtoğlu; 2015, s.38) bu ifadeyi örneklemektedir. 1942 yılında Amerika'da savaşla ilgili 3 bin adet film üretilip, bu filmlerin 400 bin kopyasının dağıtılıp, her ay 8,5 milyon izleyici tarafından izlenmiş olması, ortaya çıkan etkiyi daha net bir biçimde ortaya koymaktadır (Çetin, 2014, s.255). Bu durum Amerika'da giderek bir propaganda ve algı operasyonu geleneğinin de başlangıcına işaret etmektedir. Çünkü izleyen süreçte Hollywood yapımı savaş filmleri toplam Hollywood filmlerinin “üçte birini” oluşturmaktadır (Çetin, 2014, s.255).

Propaganda “kaynak, çeşit ve amaçlarına” yönelik bir başlık altında incelendiğinde, “iç ve dış politika” propagandanın “sahası” açısından yerini belli ederken, “siyasi-ekonomik-kültürel-askeri” konular “konusu” bakımından propagandanın yerini belirlemektedir (Erkiş ve Summak, 2011, s.299-300). “Beyaz-siyah-gri” propaganda gruplaması propagandanın kaynağı açısından doğruluğuna atıfta bulunurken, “enformatik-psikolojik-kültürel” propaganda gruplamasıysa propagandanın biçiminden bahsetmektedir (Erkiş ve Summak, 2011, s.301). “Beyaz-siyah-gri” propagandanın daha iyi anlaşılabilmesi için tek tek açıklamak önemlidir. “Beyaz propaganda” kaynağı belli olan, devlet/hükümet denetimine tabi, daha çok devletin gücüne yönelik açıklamaları bünyesinde taşımaktadır. “Siyah propaganda” ise kaynağı belli olmayan, yalan haberler içeren bir propaganda türüdür. Son olarak “Gri propaganda” da kaynak kimi zaman açık kimi zaman ise kapalı olabilmektedir ve bunda amaç “dikkati farklı yöne çekme” şeklinde açıklanabilir (Gültekin, 2003, s.7-8).

Teknolojinin gelişmesi ve görselliğin ön plana çıkmasıyla daha kolay bir etki alanı oluşturma imkânı yakalayan propaganda faaliyetlerinin günümüzde en önemli alanları sinema, televizyon, internet ve oyunlardır. Özellikle de sinema endüstrisi önu alınamaz bir hızla ilerlemektedir. Ayrıca en önemli görsel propaganda aracı olarak sinema, incelenmesi gereken

alanların başında gelir (Gültekin, 2003, s.10). Özellikle bu çalışmanın da işaret ettiği Walt Disney -Marvel özelinde- uzun yıllardır Amerikan tekeline ve kültürel, politik, ideolojik ve dini propagandalara ev sahipliği yapmaktadır. Propagandanın her türlüünü en iyi şekilde kullanan ABD, filmlerin sağladığı etkiyi çok erken dönemlerde keşfederek günümüzde tüm dünyada bir tekel olarak en başarılı konumdadır. Küreselleşmenin Amerika için en önemli etkilerinden biri ve belki de en önemlisi her türlü ülkesel propagandayı rakipsiz olduğu bu alanda rahatlıkla yapabilmesidir. Çünkü sahip olduğu şirket ağları ve ekonomik üstünlük ulaştığı her yerde tekel konumuna gelen firmalarının faaliyet alanını oldukça genişletmektedir. Yerel kuruluşlara neredeyse hiç yaşama hakkı tanımayan bu durum Amerika'nın propaganda faaliyetlerinde dünyada ilk sırada yer almasına imkân tanımaktadır (Çetin, 2014, s.260).

GÖRSEL MEDYA ETKİSİYLE ORTAYA ÇIKAN ALGI OYUNLARI

Küreselleşmenin de etkisiyle hızlı bir bilgi alışverişi ve enformasyon akışı sağlanmaktadır. Bu süreçte dünyanın her bir bölgesine ulaşan filmler, diziler ve müzikler gibi unsurlar toplumlar tarafından tüketilen kültür ürünleridir. Günümüzde yaşanan bu akış o kadar hızlı ve girift durumdadır ki sorgulama yetisi bireyler tarafından neredeyse kaybedilmek üzeredir. Daha da ötede sorgulanmayacak kadar derinlik ve gizlilikte kalan görselliğin zihinlere hücum etme durumu vardır. Görsel medyanın en önemli başarısı zihne iletilmek istenen bilginin görsellekle üstü kapalı bir şekilde bile olsa net şekilde iletilebilmesini sağlamasıdır. Çünkü beyin gizli bilgileri bile, kendi içinde kodlayıp bunları bilinçaltı kısmına depolama yetisine sahiptir. Depolanan bu bilgiler belli bir süre sonra bireyi yönlendirmeye kararlarında ve yaptıklarında etkili olmaya başlamaktadır. Bu noktada bilinçaltının savunmasız bir bilinç seviyesi olduğu ve bireyin tüm hayatını etkileyebilecek seviyede hassas olduğunu belirtmekte fayda vardır. (Küçükbezirci, 2013, s.18).

Sürekli görülen ama sıradan olmayan bir durum bile zamanla sıradanlaşmaya başlayabilir. Bunun en basit örneği; savaş, ölüm, katliam vb. sahnelerin filmlerde sürekli gösterilmesi yüzünden, bireyler haberlerde bunları ya da daha kötülerini görseler bile, oldukça rahat bir şekilde izleyip etkilenmeden hayatlarına devam edebilmektedirler. Alıştırma ve kabul ettirme yöntemi olarak görsellik diğer tüm yöntemlerden daha etkili olabilmektedir (Küçükbezirci, 2013, s.20).

Kitlelerin, grupların veya halkların yönlendirilme biçimlerinden biri de çeşitli söylemlerin daha açık şekilde ifade edilmesidir. Bu ifadeler de sürekli bir şekilde topluma doğru yönlendirilirler. Zaman içinde bu da yine toplumların bilinçaltılarına yerleşerek onları yönlendirmede etkili olabilmektedir. İslamofobi, Batı'nın bakış açısında "Doğu" imajı terörle bağdaştırılan Müslüman-Araplar, moda uygun bir yaşam tarzına sahip olmama, modernlik-geri kalmışlık algısı, Batı'nın üstün olduğu vurgusu, güçlü devletlerin filmlerinde daima kendilerini üstün gösterme çabası, savaşları meşrulaştırmak, tüketime teşvik etmek, haberin sunumu ve aktarımındaki gerçekliğin çarpıtılması vb. bu duruma örnek olarak gösterilebilir (Küçükbezirci, 2013, s.39).

Şirketler uzak ülkelerde bütün bu yöntemlerin etkili olmasının en önemli temsilcisi konumundadır. Televizyon kanalları, film şirketleri yabancı ülkelerde faaliyet göstermektedir. Faaliyet göstermeseler bile, ürünlerini kolaylıkla dünyanın her yerine ulaştırmaktadırlar. "Enformasyon global ekonominin yeni parasıdır" (Karakaya, 2004, s.66) söylemi medyanın etkisine dikkat çekmektedir. Ayrıca David Harvey'in de konu ile ilgili ifadeleri dikkate değerdir; "1913'ten önceki gelişmelerin tersine günümüzde küreselleşme entegrasyon ve karşılıklı bağımlılığı zamansal ve mekânsal boyutta yoğunlaştırmıştır. Bu durum, genellikle zaman-mekân sıkışması şeklinde ifade edilebilir." Ardından Harvey, teknolojinin ortadan kaldırdığı

mesafe ve zaman farklarının küresel bir sanal gerçekliğe sebep olduğunu sözlerine ekler (aktaran Holton, 2013, s.60).

Algı yönetimi en genel ifadeyle, “hedeflenen veriyi hedef kitleye kazandırmak için yapılan iletişimsel yönetimidir” denebilir (İnce, 2016, s.95). Algı sürecinde olayı algılayan kişi, ortam ve algılanan durum etkili faktörlerdir; bireylerin eğitim düzeyi, yaşadıkları sosyal çevre ve tecrübeler gibi çeşitli faktörler algı üzerinde etkiye sahiptir (İnce, 2016, s.95). İçinde bulunduğumuz dünyada zamanla kişilerin toplum ve dünya algısı, olaylara verdikleri tepkiler, olayların sunulmuş şekilleri daha da önemli hale gelmiştir. “Bu yönüyle algı yönetimi 21. yüzyılın en sessiz silahıdır” denebilir (İnce, 2016, s.95).

“Devletler küresel ve bölgesel bir güç haline gelmek, iktidarlarının ve politikalarının meşruiyetini sağlamak; kurumlar ve fertlerse itibarlarını arttırmak için hedef kitleleri ikna etmenin yollarını ararlar. Bu yollar arasında en etkilisi de algıları değiştirmek ve hangi algının yerleşmesi isteniyorsa, hedef kitleye o algının kazandırılmasına yönelik yöntemleri uygulamaktır.” (İnce, 2016, s.95-96).

Chomsky “Totaliter bir devlet için sopa neyse, demokrasi için de propaganda odur” (aktaran İnce, 2016, s.98) ifadesiyle yönlendirmelerin ne kadar etkili olabileceğinin de altını çizmektedir. Aslında oluşan bu durum tam anlamıyla demokrasinin yaşamasına imkân vermez. Çünkü demokrasinin yaşanması için halkın bilgili, kültürlü, sağduyulu ve eleştirel olması gerekmektedir. Bu aşamada algı yönetiminin zaman zaman demokratik koşulları da ortadan kaldırma eğiliminde olan faaliyetler içinde olabileceği de dikkate değerdir.

Sorgulayan ve anlamaya çalışan bireyler küresel sistemin görmekten hoşlandığı bir şekilde değildir. Sistem, kendini kabul ettirebildiği ölçüde başarıyı yakalamaktadır. Bu aşamada bireyler sorgulama yaparken de dikkatli olmalıdırlar. Çünkü sorgulama noktasında bile propaganda ve algı yönetimi ortaya çıkabilmektedir.

“Kültür endüstrisinin en dikkate değer yasası, bireylerin arzuladıkları şeylere kavuşmalarının ve bu yoksunluk içinde gülerek doyuma ulaşmalarının sağlanmasıdır” (Adorno, 2014, s.74). Bu şekilde sağlanan mutluluk aslında ulaşılan o ürüne bağlanmaktadır. Değer yargıları bu şekilde karşılanmakta ve kişilerin değeri ulaşabildikleri ürünler ve servis edilen yaşam şartları ile doğru orantılı olarak kategorize edilmektedir.

Ayrıca, bireyler bir yöne giderken veya bir şeyler yaparken artık durum değerlendirmesi yapmaktan ziyade, genel duruma ne kadar uyum sağlayıp sağlayamadıklarına odaklanmışlardır. Dünyada sürekli değişen şeylere ayak uydurup uyduramamaları onları için önemli hale gelmiştir. Devamlı gösterilen ve söylene şeyler artık sıradanlaşmış, haklı-haksız değerlendirmesinden çok, bireyler, kim ne kadar fazla o söylem üzerinde duruyorsa onun doğru olduğuna kanaat getirmiş durumdadır. Tercihler gibi kişiliklerde bir dönüşüme uğrayıp yeni bir forma girmiştir. Kitle iletişim ve görsel medya en olumsuz ve insan dışı faaliyetleri bile bireyin zihni ve psikolojisi için sıradan hale getirmiştir. Görüntülerin artırılması, bireylerde alışma eğilimi ile sonuçlanmaktadır. “Bireylerin en mahrem tepkileri bile kendileri için o kadar şeyleşmiştir ki, kendine özgü olma fikri ancak uç noktadaki bir soyutluk biçiminde varlığına devam etmektedir. “Kişilik”, parlak beyaz dişlere sahip olmanın, duygulardan ve terden kurtulmanın ötesinde bir anlam taşımaz” (Adorno, 2014, s.107).

Diğer yandan Edward Said ünlü eseri “Şarkiyatçılık” ta Batı’nın oryantalizm anlayışı çerçevesinde Doğu’yu değerlendirmesi de algı operasyonları açısından önemlidir. Batı’nın yaklaşımı çerçevesinde oryantalizm: “Tamamıyla Doğu topraklarını kapsayan oryantalizm, temelde İslam dünyası üzerine kurgulanmıştır. Oryantalizm, her zaman öteki olarak gördükleri

doğuyu kendi değerlerine yabancılaştırma çabası şeklinde karşımıza çıkar. Batı bütün bunları yaparken, görsel medya araçlarını da etkin bir şekilde kullanmaktadır” (Akıner, 2014, s.2010).

Aslında Said’de “Batı kökenli bir araştırma geleneği olan “Şarkiyatçılığı” sahip olduğu olumlu anlamdan sıyrıp, onu 18. Ve 19. yüzyıllardaki Batı emperyalizmin şekillendirdiği bir bakış açısı şeklinde nitelemiştir” (Said, 2003, s.13). Bu sayede “Doğunun yönetilmesi, sosyal, ekonomik ve kültürel olarak gözetim altında tutulması için Batı tarafından kurgulanan, araştırma ve düşünce alanında temsil edilen bir stratejiler bütün olmuştur. Buradaki temel nokta ise bir öteki algısı oluşturma çabasıdır (Erkan, 2009, s.13). Öteki kavramından devam edildiğinde Doğu-Batı algısında Batı kendine atfettiği rolde olumlu karakterdir; “güce ve akla vurgu yapan Batılı öznenin doldurduğu alan evrenselliğe işaret ederken bilim, demokrasi, adalet ve ilerleme fikirleri Batı’nın Doğu’dan farklılaşmasını sağlayan temel taşlardır” (Erkan, 2009, s.14). Ayrıca “...Şarkiyatçı düşünce sistemi Batı’nın Doğu üzerinde ekonomik ve siyasal bir hegemonya kurmasını meşrulaştırmak istemektedir” (Akıner, 2014, s.216). Doğu zihinlerde hep Batı’da çok geride kalmış ve kalmaya da mahkummuş gibi lanse edilip, böyle görülmesi istenmektedir.

Sonrasında ise Said’in kendi sözleriyle “Kadını hale getirilen Doğu, öznenin sahip olduğu özelliklerden yoksundur ama aynı zamanda da radikal farkından dolayı öznenin istikrarlı dünyasında bir tehdit oluşturmaktadır” (Said 2003, s.15). Douglas Kellner ise, “biz ve onlar” söyleminin çeşitli oluşum aşamalarını sıralarken “radyo, televizyon, sinema ve diğer medya kültür ürünlerinin” kullanıldığına dikkat çekmiştir (Kellner, 2001, s.15). Devamında ise Kellner’a göre medya, “kimin güçlü ya da güçsüz olduğunu, kimin güç ve vahşet uygulamaya muktedirken kimin aciz olduğunu ortaya koyar. Ardından hem güce sahip olanların durumunu meşru hale getirir hem de aciz olanlara yerde kalmaları mesajını verir (Kellner, 2001, s.20).

Oryantalist söylemler Doğu-Batı algısı oluştururken zamanın yazılı medyası diye nitelendirilebilecek seyahat yazıları ve romanlar oldukça etkili olmuştur (Erkan, 2009, s.25). Günümüzde ise artık bu görevi devralan görsel medya oryantalist bakış açısını sürdürmektedir. Birçok sinema filminde özellikle Doğu ile ilişki varsa gösterilen dünyada yabancı hep üstün konumdadır (Kurtoglu, 2016, s.247). Özellikle de Amerika kendine bir tarih oluşturma gayretiyle aslında var olmayan ortak bir geçmiş söylemiyle, filmlerinde sağladığı duygusal etkiyle toplumunu birlik-beraberlik içinde tutmaya çalışırken en fazla endüstri haline getirdiği filmlerden yararlanmaktadır. Diğer yandan bugün dünyada hem hâkim gücün kaynağı hem de kültürel söylem ve bakış açısının yayıldığı yer Amerika’dır. Amerikan üst düzey bir askeri yetkilinin sözleri adeta bu durumu özetlemektedir: “Bu, bugüne dek görülenlerden çok farklı, düş sınırlarını zorlayacak kadar fazla enformasyonun yoğun olduğu bir savaş olacak. Bu savaşla ne kadar fazla söylem/propaganda üretilirse başarı da o denli fazla olacaktır (aktaran Aytaç, 2002, s.64).

AMAÇ VE YÖNTEM

Çalışmanın amacı, Walt Disney- Marvel prodüksiyonunun ürünü olan Captain Amerika – Winter Soldier filmi örneğinde kültürel emperyalizm ve propaganda imgelerinin nasıl işlediğini ve kullandığını ortaya koymaktır. Bu bağlamda çalışmanın analiz yöntemi Teun Van Dijk’in söylem çözümlemesidir. Van Dijk’in söylem çözümleme yöntemi metnin, retorikini, semantiğini ve anlatısını içermektedir (Çoban ve Özarslan, 2003, s.55).

Yöntem mikro ve makro yapının çözümlenmesi şeklinde tasarlanmış olup mikro yapı bağlamında metnin sesleri, sözcükleri, cümle yapıları ve anlamları ele alınmaktadır. Makro yapının çözümlenmesinde ise metnin teması, tematik yapısı ve konusu gibi söylemin bütün boyutları değerlendirilmektedir (Van Dijk, 2003, s.355).

Van Dijk'e göre; söylem çözümlemesiyle anlamlar, fikirler ve ideolojiler de ortaya çıkarılır. Ayrıca hafızada temsil edilen bilgi, metni anlamaya yarayan zihinsel yapıları oluşturur. Bilginin hafızada temsili, yalnızca metinde temsil edilen anlamları değil, aynı zamanda metne ilişkin ayrıntıları da içinde bulundurur. Bağlam modeli şeklinde adlandırılan bu özel zihin modeline göre ise; söylemin sosyal durumu ve yapısı ile bağlantı kurularak, söylemin iletişime ve etkileşime dayalı görünüşü düzenlenir. Son olarak yöntem mikro ve makro yapının çözümlenmesi şeklinde tasarlanmıştır (Mora, 2010, s.19).

Mikro Yapılar

- Söz dizimsel yapı: Sesler, sözcükler ve cümle yapıları.
- Filmin retorik çözümlemesi; filmde kullanılan görüntülerin kısa ya da uzun olması, grafik, rakam ve sayısal verilerden oluşan filmin ideolojik yapısı. Giriş sekansı, jenerik ve sekansların kurgu yapısı.

Makro Yapılar

- Tematik Çözümleme: Filmin konusu, anlatı yapısı, karakterler ve mekanların sunumu.
- Şematik Çözümleme: Mikro yapılarla ilişkiye giren, asker, polis hükümetler gibi makro yapılar ve ideolojiler (Van Dijk, 1993, s.249).

Söylem analizi yaparken dil oldukça önemli bir veri kaynağıdır. Veri kaynağının kullandığı kelimelerin ortada olan anlamlarından çok, veri toplanılan dilin özelliklerinin ve yapısının tanımlanması daha önemlidir (Van Dijk, 1993, s.250). Sinema metinleri de kendi içinde bir dil oluşturur. Çünkü anlamlı bir söylemi vardır. Kendine ait kelimeleri, cümleleri ve bir dil yapısı vardır. Cümle nasıl kelimelerin anlamlı bir bütün oluşturmak amacıyla bir araya gelmiş hali ise, sinemadaki kodlarla filmsel teknik kodlar da bir araya gelerek anlamlı bir ifade oluştururlar.

Çalışma kapsamında ele alınan Captain Amerika – Winter Soldier filmi Van Dijk'in söylem çözümleme modeline göre mikro ve makro kategorilere bölünerek incelenmiş ve elde edilen veriler analiz edilmiştir.

Tablo 1. Van Dijk Çözümleme Modeli, Kaynak: Van Dijk, 1993.

Çözümleme Modeli	Kodlar, Anlamlar	Sinemasal Metinler
Mikro Yapılar	Sesler, Sözcükler, Cümle Yapıları	Filme ait görsel ve işitsel malzeme. (Giriş sekansı, Jenerik).
Makro Yapılar	Konu, Tema, Ana Tema	Filmin öyküsü, karakterler, mekânların sunumu ve mikro yapılarla ilişkili ideolojik temsiller

Mikro Yapılar Filmin giriş sekansı ve jenerik.

Makro Yapılar Olay örgüsü, mekânlar ve karakterler.

Araştırmanın çözümleme yöntemi bu modele göre yapılmıştır. Elde edilen veriler Bulgular bölümünde verilmiştir. Filmin sahneleri ve görüntüleri kültürel emperyalist ve propagandist söylem bağlamında çözümlenmiştir.

Filmde söylemi oluşturan görsel ve işitsel öğeler ile eylemlerden hangilerinin seçilip söylem analizi uygulanacağını belirlemede Doğu ve Batı'ya ilişkin karşıtlıklar yol gösterici olmuştur.

KÜLTÜREL EMPERYALİZM VE PROPAGANDA ÇÖZÜMLEMESİYLE CAPTAIN AMERICA: THE WINTER SOLDIER VE BULGULAR

Mikro Yapılar

a) Filmin Giriş Sekansı ve Jeneriği

Çalışmanın inceleme örneğini oluşturan Captain America: The Winter Soldier (Kaptan Amerika-Kış Askeri) Filmi (2014), Russo Brothers olarak da anılan Joe ve Anthony Russo tarafından yönetilmiştir. Film ABD fantastik sinemasının en popüler filmlerindedir. Tam bir "Mr. Amerika" temsili olan Captain America, başlığın diğer filmleri gibi aslında çizgi roman uyarlamasıdır. Amerika'da başlayıp bütün dünyaya yayılmış olan Captain America çizgi romanları aslında medya kadar önemli işleve sahiptir. Çünkü Captain America'nın fanatik takipçileri, fantastik/olağanüstü bir kurguya sahip olan bu tarz yapımlardan etkilenmektedir. Bu da aslında Amerika'nın aslında var olmayan efsanevi bir tarih yazma çabasını açıkça göstermektedir. Bütün bunlar filmin giriş sekansına ve jeneriğine de yansımıştır. Çünkü filmin giriş sekansı, özellikle Captain America Winter Soldier'ın sadık çizgi roman takipçileri için, orijinal çizgi roman görüntüleriyle başlamaktadır. Ekranda hızlı ve bir kitap sayfası gibi geçen çizgi roman görüntüleri MARVEL Studios yazısına dönüşmektedir. Çalışmanın başlangıç kısımlarında bahsedildiği üzere, Marvel artık Walt Disney markası altında yer alıyor olsa da filmin hiçbir yerinde bu ibareye rastlanmıyor.

Filmin giriş jenerik müziği de kahramanlık, güç, ilerleme ifade etmektedir. Captain America – Winter Soldier filmi için "Henry Jackman" tarafından ve "Marvel Music" yapım şirketi bünyesinde bir albüm de yapılmıştır. Albümdeki müzikler birbirine benzer ve destekleyici niteliktedir (Google.com).

Makro Yapılar

a) Olay Örgüsü

Captain America izleyici ile aslında 2011 yılında "Captain America The First Avenger" filmi ile buluşmuştur. Bu film art arda gelen üç Captain America filminin ikincisidir. Üçüncü film ise 2016 yılında vizyona girmiş olan "Captain America – Civil War" dır. Bu çalışma için bu filmin seçilmesinin en önemli sebebi "Kültürel Emperyalizm" ve "Paropaganda" unsurları açısından yoğun mesajlarla dolu olmasıdır. Fakat, 2011 yılında yayınlanan ilk film de "Captain America" temsiliinin beyaz perdedeki doğunu görmek açısından dikkate değerdir. Filmin temel konusu bakımından baştan sona bir Amerikan propagandası olduğunu ifade etmek de önemlidir. Hatta en iyi söylem "Captain America" karakterinin Amerika'nın ete kemiğe bürünmüş ve şahsiyet bulmuş hali olduğudur. Tabi ki Captain'ın yansıttığı ABD'nin olumlu ve iyi görünen yönleridir. Bu şekilde ideal/örnek olan film kahramanlarının üretilmesinin en önemli nedeni Amerika'nın ürettiği ürünler ve filmlerde ortaya koyduğu söylemler üzerinden kimlik ve tarih çalışması yapmasıdır (Alatlı, 2013).

Diğer yandan, Captain America: The Winter Soldier filminin genel olay örgüsü şu şekildedir. Film Steve Rogers'ın (Captain America) uyum sağlamaya çalıştığı yeni hayatında ki sıradan bir günle başlar. Rogers, devlete ait özel ve gizli bir istihbarat biriminden bir ekip ile beraber çalışmaktadır. Gittikleri bir operasyon dönüşünde bazı operasyon bilgilerinin, operasyon lideri olmasına rağmen neden kendisiyle paylaşılmadığını birimin sorumlusu olan Nick Fury'e sorar. Buna karşılık, Fury, "herkesin kendi görevini yaptığını" vurgular. Bu olay sonrasında güven sorgulaması içine giren Rogers, Fury'i evinde yaralı bulunca neler olduğunu anlayamaz. Fury Marvel Captain America filmlerinin bağlantı noktası olan operasyon birimleri S.H.I.E.L.D.'in (Varlığı dünya tarafından tam olarak bilinmeyen gizli savunma, güvenlik ve haber alma örgütü Marvel comicsin çoğu sayısında karşımıza çıkar. Shield için çalışanların kesinlikle kim oldukları, hatta yaşayıp yaşamadıkları dahi bilinmez. Başındaki adam Nick Fury'dir. Captain America ile direk bağlantısı olan bir örgüttür, açılımı ise "supreme headquarters international espionage law-enforcement division - yüce genel merkez uluslararası casusluk kanunu uygulama bölümü") (<http://marvelcinematicuniverse.wikia.com/wiki/S.H.I.E.L.D.>) açığa çıktığını söyler. Çünkü Fury aniden bir polis tarafından öldürülmek istenmiştir. Ardından keskin bir nişancı tarafından açılan ateşle vurulur ve yapılan müdahale ile bir süre ölmüş gibi gösterilir. Bu süre zarfında Rogers, takım arkadaşı Natasha Romanoff ve serinin bir filminde "Captain America" yerine de geçen Sam Wilson (Falcon) ile birlikte hareket etmeye başlar.

Natasha ile Rogers, Fury'nin Rogers'a verdiği bir USB cihazından, Rogers'ın II. Dünya Savaşı'nda eğitim gördüğü birliğin olduğu yeri işaret eden bilgiler elde ederler. Oraya giderler ve orada büyük bir odada, bir Nazi bilim insanının bilincinin aktarıldığı bilgisayarlar (yapay zeka) ile karşılaşır. Bu bilim insanı aslında II. Dünya Savaşı'nda kötü emelleri olan HYDRA isimli örgüte çalışan biridir ve projeleri hala devam etmektedir. Yıllarca S.H.I.E.L.D.'in içine sızan ve kendini belli etmeyen HYDRA yapılanması Fury'i ve S.H.I.E.L.D.'i deşifre eden bir yapıdır. Söz konusu yeni bir askeri/güvenlik projesi olan projeyi kendi amaçları doğrultusunda kullanmayı amaçlayan HYDRA'nın artık harekete geçme vakti gelmiştir. Daha öncesinde Rogers'ı uzaklaştırmaya çalışan yapıdan kurtulan Rogers bu defa da Natasha ile buldukları yerde saldırıya uğrar fakat bundan da kurtulmayı başarırlar.

Bu olayın ardından Sam'e giden ikili onu da aralarına alıp üç kişi olur. Sonrasında üçü birlikten araç trafiğinde yeniden saldırıya uğradıklarındaysa Rogers ciddi bir darbe alır. Çünkü 1944 yılında öldüğünü zannettiği dostu Bucky Barnes'in de aslında deneysel bir proje olarak kullanılıp hafızası silinmiş bir ölüm makinesi haline getirildiğini öğrenir. Bu esnada yakalanırlar fakat Fury'nin ekibi onları kurtarır. Ekip onları ölmüş gibi gösterilen Fury'e götürür (Captain ve ekibinin o zamana kadar Fury'nin yaşadığından haberi yoktur). Tekrar ekip haline gelirler ve tabii ki lider Captain America olur. İçlerinde bir hain vardır ve o da Fury ile ortak çalışan ve ikinci yönetici konumunda olan Ajan Alexander Pierce'tir. Yaşanan zorlu mücadeleler sonrasında Captain ve ekibi HYDRA'nın projesini imha etmeyi başarır. Mücadeleler esnasında ölmek üzere olan Captain'ı aslında operasyon sırasında dövüşmek zorunda kaldığı eski dostu Bucky kurtarır.

Filmin final kısmında ise, Fury Avrupa'ya HYDRA'nın geri kalan kısmıyla mücadele etmek için giderken, Natasha ise kendine yeni bir kimlik aramak için bir süre ortadan kaybolma kararı alır. Rogers, Sam ise Bucky dosyasının peşine düşer. Marvel filmlerinden genellikle film biterken verilen "after credit" adı verilen birkaç sahne ile aslında gelecek olan filmlere atıf yapılmaktadır. Bu film ise bir diğer Avengers filmi olan "Age of Ultron" filmine gönderme kısmıyla biter.

b) Mekânlar ve Temsil

Diğer yandan filmde ABD teknolojisinin ne kadar ileri düzeyde olduğu sergilenmiştir. Filmde saklanan ve sonrasında HYDRA'nın eline geçen proje, "INSIGHT" (İç görü) projesi denen bu

projedir. Havalandığında bir daha inmesine gerek kalmadan havada uzun süre kalabilen, yörünge altı uçuşu yapacak olan ve gücünü bir yıldızdan alan uçakları (Helicarier) ifade eden bir projedir. Bu teknolojik sistem ile uydulardan saklanan insanların DNA tespiti bile yapılabilmektedir. Bu yüksek koruma teknolojisini Fury Rogers'a gösterdiğinde, bunun ABD'nin güvenliği için gerekli olduğunu ifade eder. Fakat Rogers; "Dünyadaki herkese silah dayayıp bunun adına koruma diyerek mi?" diye sorar ve bunun aslında toplumda "korku" üretmek olduğunu da ekler. Rogers'ın bu tepkisi karşısında Fury;

"SHIELD (Fury'nin yönettiği ve Captain'ın da içinde yer aldığı gizli devlet güvenlik yapılanması) dünyayı olduğu gibi kabulleniyor, olmasını istediğimiz gibi değil!" der.

Buradan da anlaşılacağı üzere; bu söylemler ile Amerika "evet biz suçluyuz ama dünyayı kurtaracak olan da yine biziz" demek ister.

Kendi adına yapılmış müzeye giden Rogers, burada Captain America olduğu günden beri olan hikâyesini izler. Müzede bir dış ses bu hikâyeyi anlatırken, bir taraftan da resimlerle ve maketlerle temsiller vardır.

"Bir ulusun sembolü. Dünyanın kahramanı. Yüzbaşı Amerika'nın hikâyesi onur cesaret ve fedakârlık üzerine kuruludur" der dış ses. Hep tek bir kişide toplanan bu kahramanlık gücü aslında ABD'nin ta kendisidir; tıpkı Captain America gibi. Yaşayan bir insana müze yapılması da ayrı bir konudur. Özellikle 1945'leri işaret eden bu anlatı direk ABD'nin bu tarihten sonraki evresine de işarete bulunmaktadır. Ve oluşturulmaya çalışılan bir Amerikan kimliği temsili Captain America ile en net şekline ulaşmaktadır.

Bir diğer dikkat çekici unsur ise "Dünya Güvenlik Konseyi" adında bir yapının varlığı ve SHIELD yapılanması içinde yer almasıdır. ABD'ninki ile birlikte "beş" ülke lideri telekonferans şeklinde bu konseye katılmaktadırlar. Bu konseyde bir kadın ve dört erkek yer alır. Güvenlik başta olmak üzere uluslararası politika ve gündem tartışılmakta ve kararlar alınmaktadır. Bu beşli içindeki kadın açıkçası Almanya Şansölyesi Merkel'e çok fazla benzerken Hintli temsilcinin bu grupta olması da dikkat çekmektedir. Naziler her zaman ABD'nin kullandığı geçmişten gelen tehdit olma özelliğini taşıırken (ama gerektiğinde de müttefik) öte yandan Hindistan da ABD için Asya'daki politikaları noktasında önemli bir merkez konumundadır. Ayrıca Konsey'de uluslararası korsancılığa dikkat çekilmektedir. Fransa'da yaşıyor olsa da bunun, Fransız bir korsan tarafından değil Cezayirli biri tarafından yapıldığı belirtilirken kurulan cümle ise;

"Kayıtlara geçsin diye söylüyorum kendisi Cezayirli!" şeklindedir. Bu söylemler ve konseyin yapılanması ABD'nin dünya ülkeleri arasındaki konumunu, doğu-batı etkileşimi sonrasında ortaya çıkan dengeleri ifade etmektedir. Fransa topraklarında yaşayan bir Cezayirli aslında Fransız olarak kabul edilmiyor ve yeri geldiğinde de bu vurgulanıyor.

"Daha iyi bir dünya yaratmanın bazen eskisini yıkmak olduğunu biliyorduk!" sözü ise tam da günümüz dünyasındaki yıkımlara gönderme niteliğinde durmaktadır. Karşı tarafta olan bilim adamı;

"İnsanlık sonunda özgürlüğü için güvenliğini feda etmeye hazır" sözlerini söyler.

Bu cümle paradoksal bir özellik taşımaktadır. Özgürlük için savaşmak, özgürlük için çatışmak: dünya artık özgürlük savaşı verilen ve bu uğurda fedakârlığın daha fazla olacağı bir yer olacaktır.

Özgürlüğe yapılan atıf "Özgürlüğün bedeli ağırdır ve her zaman öyle olmuştur" sözlerini yaptığı anonsla SHIELD çalışanlarına söyleyen Captain America devamında "Ve ben bu bedeli ödemeye hazırım!" der.

“21.yy. dijital bir kitaptır!” Bu ifadenin devamında gelen açıklamalar aslında bu tezin irdelediği bazı günümüz gerçekliklerini de açığa kavuşturmaktadır. İnsanların yaptığı tüm şeylerin; hastane kayıtları, sınav sonuçları, telefon konuşmaları vs. takip altına alınmalarına sebep olduğunu ve böylece de geleceğin bu yolla tahmin edildiğini (buna yönlendirme denilenebilir) belirtmektedir.

Final olarak, HYDRA yapılanmasından da bağımsız bir başka gizli düşman yapılanması gösterilir. Ve bu yapılanmanın elinde olan üstün yetenekli/doğal dışı güçlere sahip iki gencin gösterilmesi ile film biterken, o yapılanmanın başındaki bilim adamı “Bu dünya artık casusların dünyası değil, kahramanların dünyası bile değil. Mucizenin çağındayız doktor. Bir mucizeden daha korkutucu bir şey yoktur!” der. Bu mucizelere nereden bakıldığıyla ilgili bir konudur. Mucizeler aslında korkutucu değildir; mucize gerçeği, insanların mucize dedikleri kazanımları nasıl yönlendirdiği ile ilgili bir durumdur. Böylece filmler bir ülkenin mitsel/destansı bir anlatı oluşturma çabasına ne denli katkıda bulunur ve ulusal kimlik oluşturmaya ne denli fayda sağlar bu örnekle açıkça görülmüştür.

Ayrıca film karakterlerinin gerçek dünya ile ilişkiliymişçesine birtakım faaliyetlere de şahit olunmaktadır. Çok çarpıcı bir örnek olarak 2016 yılında Captain America oyuncularından Chris Evans (Captain America) ve Scarlett Johansson (Natasha) Türkiye’deki İncirlik Üssü’ne ABD askerlerini ziyarete gelmişlerdir. Türkiye’nin İncirlik üssünde, sebebi “net bir şekilde bilinmese de” orada hala Amerikan askerliğinin varlığı bilinmektedir. Bu bölge kendilerininmiş gibi kullanıp Doğu üzerinde nasıl bir güç ve etkileri olduğunu mekanlar ve temsiller çok iyi şekilde ifade etmişlerdir.

Sonuç olarak, film kendi içinde bir makale oluşturacak nitelikte argümanlara sahiptir. Diğer yandan, genel olarak film uluslararası politikanın şekillenmesinde ve toplumsal yönlendirmelerin oluşmasında oldukça etkili propaganda mesajlarına sahiptir.

c) Ana Karakterler ve Temsil

Chris Evans (Captain America)

Öncelikle filmin ana karakteri olan Captain America’nın Amerikan bayraklı kıyafeti ve özel güçleri olan kalkarıyla bir propaganda malzemesi olarak kullanılmıştır. Diğer yandan, Captain America’nın aslında Amerika’yı temsil ettiği düşünüldüğünde, ekip lideri olması da aslında bir mesaj verir. Bu karakter bir bakıma Amerika’nın dünya lideri olduğunu vurgulamanın bir diğer şeklidir.

Diğer karakterlerin ve özellikle de asker olan Rogers’ın filmde/filmlerde temsil ettikleri karakterler göz önüne alındığında askerlere ve dünyaya verilen mesaj açıktır. Steve Rogers temsilinde ve oyuncuların oradaki varlığıyla Amerika tüm kalbiyle askerlerinin yanındayken ABD askerinin yüceltilmesi de söz konusudur. Görüldüğü gibi üretilen karakterler ABD’nin her alanda kullandığı temsiller haline gelmiştir. Ayrıca bir mit oluşturma çabasının sonucu olarak, filmler sanki gerçeklerin yansıtıldığı bir mecraymış gibi izleyicinin algısını etkiler.

Bunların yanı sıra, filmin baş rol oyuncusunun aslında nasıl Captain America olduğu da önemlidir. Öncelikle, II. Dünya Savaşı sırasında, Rogers’a bir süper-asker serumu enjekte edilir ve başarıyla sonuçlandırıldığı özel bir görev verilir. O, hasta ve zayıf bir insandan insan fizyolojisinin zirvesine dönüşür (marvel.com). Tıpkı ABD’nin kuruluşundan güçlenişine dek geçen sürede yaşananlar gibi. Çünkü Amerika’da kurulduğu yıllarda bu denli güçlü ve dünyada söz sahibi değildi. Fakat şu anda tıpkı Captain America gibi “insan üstü” bir varlık haline dönüşmüş durumdadır.

Captain America, başlangıçta sadece propagandanın bir parçası olarak kullanılır. Sonrasında emirlere meydan okur ve HYDRA yapısından kaçan, yaklaşık 400 müttefik askeri tek başına Avusturya tesisinden kurtarır. Kendini ispatlayan Rogers, kendi ordularını ve takımını kurarak Captain America haline gelir (Rao veTan, 2018).

Filmin bir sahnesinde Fury Captain America'ya "Bugüne kadar gelen nesiller ne kadar da kötü şeyler yaptılar" der ve Captain'da "Aslında dünyayı daha iyi bir hale getirmek için bunları yaptılar" şeklinde karşılık vererek aslında yapılan kötülükleri savunur. Diğer bir deyişle, eğer sonuçta bir şeyler daha iyi olacaksa, yapılan kötülüklerin bir mahsuru yoktur denebilir. Bu durumda ABD'nin dünyaya yaptığı olumsuzlukları aslında iyi bir amaç ile yaptığını açıklamaktadır.

Sonuç olarak Captain America, Amerika'yı temsil eder hatta bütün seri tamamen okunduğunda, Amerikan başkanlarını da temsil eder denilebilir (Smith, 2018).

Scarlett Johansson (Natasha Romanoff)

Natasha Romanoff ise, Rusya'da KGB tarafından özel yetiştirilmiş bir ajandır fakat sonra tarafını seçer ve Amerika için çalışmaya başlar. Diğer yandan, S.H.I.E.L.D. ajanı olarak filmde anılan Natasha Romanoff, diğer adıyla Black Widow dünyanın en büyük casuslarından ve muhtemelen dünyanın en yetenekli suikastçılarından biridir. İğneler ve misket bombaları gibi kapsamlı özel bir silah cephanesine sahip olmasının yanı sıra, farklı dövüş sanatları konusunda uzman bir isim olan Romanoff benzersiz yeteneklere sahiptir. Aslında süper güçleri olduğu söylenemez ancak aldığı eğitimler ve zamanında yediği serumlar onu süper insan yaptı diyebiliriz (Marvel.com). Black Widow: "Black Widow sadece işini düşünüyor. Geçmişinde karanlık kısımlar (Rusya'da KGB ajanı olduğu sırada, kötü işler yapıyordu fakat artık Amerika'da dünyayı kurtarma görevini yerine getiriyor) olmasına rağmen, artık S.H.I.E.L.D. ajanı olarak iyi bir amaç uğruna savaşıyor. Kendini görevine adanmış biridir. Militarist olmasına karşın, doğrularla yanlışı en iyi şekilde ayırt edebiliyor. Tıpkı Captain America'da olduğu gibi; ABD nasıl süper gücü temsil ediyorsa Captain America ve Natasha'da süper insanları temsil ediyorlar. Çünkü onlar yenilmez ve süper güçlere sahip kahramanlardır.

d) Yan Karakterler ve Temsil

Anthony Mackie /Sam Wilson – Falcon

S.H.I.E.L.D için seçilen ilk ajanlardandır. 2014 yılında Steve Rogers'ın (Captain America) kanında dolaşan Süper Asker Serumunu kaybetmesiyle kalkanını kırk yılı aşkın süredir Steve'in sidekick'i (ortak) Sam Wilson devralır. Bu kişi siyahidir ve aslında Amerikan tarihinin tek siyahi başkanı olan Barack Obama'yı temsil ettiği söylenir. Çünkü Captain America hep Steve Rogers'dı (Marvel.com). Yani beyazların hepsi aynıdır şeklinde Amerikan başkanlarını temsil ediyordu. Fakat Barack Obama'nın Amerikan başkanı olmasıyla, Marvel çizimleri de Captain America serisine bu hikâyeyi ekledi (Dittmer, 2010).

Captain America kalkanını taşıyan Sam Wilson, bu seride kalkana sahip olmadığı için, Captain America (Steve Rogers'ın) emrinde çalışan bir ajan olarak görünür.

Samuel L. Jackson / Nick Fury

Efsanevi yöneticisi Nick Fury önderliğindeki uluslararası barış koruma örgütü S.H.I.E.L.D., dünyanın en büyük tehlikelerine karşı insanlığın ilk savunma hattıdır. S.H.I.E.L.D.'in global güvenliği tehdit eden bir kötünden haberdar olmasıyla Fury, gezegenin en güçlü varlıklarını bir araya topluyor ve Yenilmezler'i oluşturuyor. Aslında S.H.I.E.L.D. için çalışanlar (Captain America, Natasha vb.) hepsi üstün yeteneklere sahip oldukları için Yenilmezler olarak anılıyorlar (Marvel.com).

Fakat aslında Fury yalnızca görünürdeki yönetici, çünkü takım ruhunu kazandıran ve takımı yönlendiren kişi Captain America'dır. Bu da bir bakıma Amerika'nın dünyadaki konumunu belli etmektedir. Görünen ve görünmeyen kısımların farkını ortaya koyar.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Propaganda olgusu elbette yalnızca Amerika'yı kapsayan bir konu değildir. Tarihin bilinen dönemlerinden beri güçlü devlet ve liderler propaganda yöntemine çeşitli yollarla ve politikalarla başvurmuşlardır. Fakat ABD'yi özel yapan bugünün süper/hegemonik/imparator (olmaya doğru gidiyor) gücü olarak propagandayı kullanmadaki yöntem ve başarısının küreselleşme ve kültürel emperyalizm faaliyetleri içindeki yeridir. Bu bağlamda, Amerikan sineması en büyük propaganda pazarlama merkezi olarak faaliyet gösteren bir yapı halini almıştır. ABD'nin filmlerinde (Captain America – Winter Soldier'da da olduğu gibi) sürekli Sovyetlere ve Nazilere hala gönderme yapılması ve onların tarih içindeki uyguladıkları propaganda yöntemlerine atıfta bulunulması dikkat çekicidir. Bunun yanı sıra Amerika bu konulara oryantalist bakış açısını da ekleyerek, daha farklı bir bakış açısı oluşturur.

Diğer yandan Captain America-Winter Soldier tarzı filmlerde her zaman ABD'ye karşı olan bir toplum, düşman/tehdit gibi bakış açılarıyla ideolojik fikirler de paylaşılır. Hatta bu karşı olan toplumları (öteki) aşağılanmış, hor görülmüş, temelde çaresiz ve zayıf bir konuma yerleştirme durumu filmlerde dikkat çekicidir. Bu da psikolojik savaşın önemli bir ayağı olduğu kadar günümüzdeki savaş yöntemlerinden en etkili, en az maliyetli ve kalıcı olanıdır. Çünkü doğrudan zihinlere nüfuz etme olanağı sunmaktadır.

Bir diğer nokta ise tarih yazma/oluşturma ve onu kadim bir gelenekten geliyormuş gibi hafızalara yerleştirme çabasıdır. ABD, kendinde var olmayan tarihi değerler konusunu, ortak birikimi/toplumsal bütünlüğü sağlayabilmek adına filmlerde işlemektedir. Filmlerde işlenen olağanüstü varlıklar/insanlar dönemi de gelecek olan sınır tanımaz sisteme atıf yapmaktadır.

Tekrara düşen anlatılara, tekrar yapımlarla, giderek aynılaştan ve zaten sonu neredeyse başından belli bir olay örgüsüyle oluşturulan filmlerin yine de devasa oranlarda izleyiciler tarafından izlenmesi izleyiciyi etkileme ve çekme başarısını göstermektedir. Çünkü izleyicinin filmle duygusal bağ kurması sağlanmakta, iyi ve kötü olan taraf baştan belirlenmekte ve başından izleyiciye aslında filmi izlerken zihninin yorulmayacağı mesajı verilerek tüm argümanların hazır olduğu bir eğlence ortamı sağlanmaktadır. İzleyici de gerçek dünyada var olmayan güçte, güzellikte, yetenekte ya da iyilikte kişileri dünyadaki onca sıkıcı olaya tercih ederek ve kendilerine paralel bir dünya oluşturarak orada onlarla yaşamayı tercih etmektedir. Bu, kazananı hep belli olan bir dünyada hep sevilen tarafın kazandığı bir oyundur. Etkilenmemek çok zordur çünkü müziklerle ve anlatının başarısıyla hislerin kontrolü elden çıkabilmektedir. Ve tüm bu seremoninin; renklerin, akışın, sekansların, diyalogların arasına serpiştirilmiş Amerika ise izleyiciyi rahatsız etmez. Çünkü yıllardır kovboylardan başlayarak süper kahramanlarına kadar olan süreçte hep Amerika'nın kurtarıcılığına, kahramanlığına, cesaretine, insanlık adına verdiği savaşa, özgürlüğe olan bağlılığına, değer yargılarına kısaca var olma biçimine şahitlik etmiş olan izleyici esasen Amerika'yı bu temsilde göremediği zaman şaşırılmaktadır.

İşte tüm bu değerlendirmeler ışığında başa dönüldüğünde uluslararası politik alan toplumların varlık düzeylerinde her şeyden önce onların güven ve özgürlük içinde yaşamaları amacıyla oluşturulmuş iken günümüzde yaşanan tezat durumun sebebi uluslararası yapının giderek daha fazla sorgulanır hale gelmiş olmasıdır. Güç ve çıkar ilişkisi devletlerarası ilişkilerde temel faktördür. Dost yoktur, ortak/stratejik ortak ya da müttefik vardır. Dengeler her zaman değişmekte, dünün koşulları bugüne yetmemekte ya da bugün dünü aratmaktadır.

Bu durumda öne çıkan en önemli husus devletlerin siyasal/politik kültürlerini tanıyıp anlamaktan geçmektedir. Bunun için başta da belirtildiği gibi ABD'yi anlamının en iyi yolu kendini ifade ettiği zemine yönelmekle olacaktır. Burada belirtilmesi gereken şey ABD'nin tüm hükümetlerinin ve başkanlarının üstünde bir uluslararası politik tavrı/geleneği vardır. Ve bu geleneğin içinde propaganda ve hegemon güç olma durumu en önemli yerde durmaktadırlar.

Sonuç olarak bu çalışmada Captain America – Winter Soldier filmi, sinemanın negatif yönlü etkisi propaganda ve kültürel emperyalizm konuları çerçevesinde ele alındığı için, filmdeki olumsuz temsil ve yönlerden bahsedilmiştir. Aslında olumsuz yönleri incelenmiş olsa da sadece bu açıdan bile ortaya çıkardığı etkiler ışığında sinemanın önemi anlatılmaya çalışılmıştır. Filmler hafife alınmaması gereken tarihi, sosyolojik, psikolojik, politik ve ideolojik kaynaklardır. Bu bağlamda Hollywood'un özellikle son dönemlerdeki fantastik/bilimkurgu filmlerine vurgu yapmak önemli bir çabadır. Çünkü Sadece Superman, Captain America değil bu minvalde daha çok film vardır ve bu tarz filmler yapma eğilimi ABD'de giderek artmaktadır. Özellikle çizgi roman alanıyla birleşen bir sanal gerçeklik âlemi oluşturma çabası gözden kaçmamaktadır. Ancak daha önemli olan kısım bu filmler tüm dünyada bir Amerikalının gösterdiği kadar ilgiyle karşılanmakta ve takip edilmektedir. Amerikan kültürü, anlatısı, hayat felsefesi, kendine göre geçmişi mitleştirme çabası ile filmler film dağıtım ve gösterim şirketlerinin tekelleşmesi sayesinde artık ulaşabildiği tüm toplumları en az bir Amerikalının etkilendiği kadar etkilemektedir. Bu noktada burada incelenen filmler çok daha kapsamlı araştırmalara sadece bir çerçeve oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

- Adorno, T. W. (2014). Kültür Endüstrisi Kültür Yönetimi. (N. Ü. vd., Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Akiner, N. (2014, Mart). Bir Modern Zamanlar Silahı Olarak Medya: Kaddafi'nin Lincinin Satır Arasını Okumak, Esad'ı Anlamak. *The Journal of Academic Social Science* , 2(1), 1-19.
- Alatlı, A. (2013). *HollyWood'u Kapattığım Gün & Amerikalılara Çok Büyük İyilik Yaptım!* İstanbul: Everest Yayınları.
- Aytaç, Ö. (2002). *The USAme*. Ankara: Academyplus Yayınevi.
- Captain America Biography. <https://www.marvel.com/characters/captain-america-steve-rogers/on-screen> 10.12.2018 tarihinde erişildi.
- Clark, A. (2009). "Disney buys Marvel Entertainment" <https://www.theguardian.com/business/2009/aug/31/disney-marvel-buy-out> 10.12.2018 tarihinde erişildi.
- Çetin, B. N. (2014). Propaganda Olgusu Ve Propagandanın Amerikanlaşması. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(2), 239-265.
- Çoban, B. & Özarslan, Z. (2003). *Söylem ve İdeoloji*. İstanbul: Su Yayınları.
- DeForest, T. (2016). *Marvel Comics American Company*. <https://www.britannica.com/topic/Marvel-Comics> 10.12.2018 tarihinde erişildi.
- Dorfman, A. & Mattelart, A. (1977) *Emperyalist Kültür Sanayii ve Walt Disney*. Çev. Atilla Aksoy. İstanbul: Gözlem Yayınları.

- Dittmer, J. (2010). Captain America and the state of US politics. <https://www.knowitwall.com/episodes/captain-america-and-the-state-of-us-politics/> 10.12.2018 tarihinde erişildi.
- Erdoğan, İ. (2016). Kültür, Medya ve Ekonomik Emperyalizm Tezleri. <http://irfanerdogan.com/makaleler4/medyaemperyalizm.htm> 04.12.2018 tarihinde erişildi.
- Erkan, H. (2009). Hollywood Sinemasında Oryantalizm. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.
- Erkiş, İ. U., & M., E. S. (2011). Propaganda Ve Dış Politika. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi, 14(1-2), 293-310.
- Gifford, D. (1997). Obituary: Lillian Disney. <https://www.independent.co.uk/news/obituaries/obituary-lillian-disney-1289579.html> 04.12.2018 tarihinde erişildi.
- Gökdemir, N., & Kurtoğlu, R. (2015). Küreselleşmenin Dünya Film Endüstrisine Etkisi Ve Hollywood Film Endüstrisindeki Yeni Eğilimler. İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi, 5(19), 27-56.
- Gültekin, D. (2003, Nisan). Savaş Ve Propaganda Bağlantısı. ELYADAL/PIVOLKA: http://www.elyadal.org/pivolka/ek/PIVOLKA_War.pdf. 04.12.2018 tarihinde erişildi.
- Holton, R. (2013). Küreselleşmenin Kültürel Sonuçları. (K. Karaman, Dü.) Sosyoloji Konferansları Dergisi, 47(1), 59-75.
- İnce, M. (2016). Derin Dünya Devleti Dünyayı Yöneten Aileler. Ankara: Tutku Yayınevi.
- Karakaya, S. (2004, Bahar). Küreselleşme, Kültürel Yayılmacılık Ve Ulusal Sinemalar. Muğla Üniversitesi SBE Dergisi, 12, 63-70.
- Kellner, D. (2001). "Popüler Kültür ve Postmodern Kimliklerin İnşası" .Çev: Gülcan Seçkin, İstanbul: Doğu Batı Yayınları.
- Kurtoğlu, R. (2016). Din-Siyaset-Ticaret / Hollywood İş. İstanbul: Asi Kitap Yayınları
- Küçükbezirci, Y. (2013, Summer). Bilinçaltı Mesaj Gönderme Teknikleri ve Bilinçaltı Mesajların Topluma Etkileri. Turkish Studies – International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 8(9), 1879-1894.
- Mora, N. (2010). Medya Çalışmaları Medya Pedagojisi ve Küresel İletişim. Ankara: Nobel Yayınları.
- Morley, D. (2006). Media, Modernity, Technology: The Geography of the New. Routledge: UK. First Edition.
- Natasha Romanoff Biography. <https://www.marvel.com/characters/black-widow-natasha-romanoff> 10.12.2018 tarihinde erişildi.
- Nick Fury Biography. <https://www.marvel.com/characters/nick-fury> 10.12.2018 tarihinde erişildi.
- Pearson, R. (2003). "Sinemanın İlk Dönemi", Dünya Sinema Tarihi. Der. Geoffrey Nowell-Smith. Çev. Ahmet Fethi. İstanbul: Kabalıcı Yayınları.
- Rao, S. & Tan., S. (2018). "Everthing that's happened leading up to Avengers: Infinity War" https://www.washingtonpost.com/graphics/2018/entertainment/avengers-infinity-war-mcu-timeline/?noredirect=on&utm_term=.ba9e41c20e31 08.12.2018 tarihinde erişildi.

- Said, E. (2003). Şarkiyatçılık. Çev. Berna Ülner. İstanbul: Metis Yayınları.
- Sam Wilson Biography. <https://www.marvel.com/characters/falcon-sam-wilson> 10.12.2018 tarihinde erişildi.
- Schiller, H. (1991). "Not Yet the Post-Imperialist Era." *Critical Studies in Mass Communication* 8(1):13-28.
- Schiller, H. (1969). *Mass Communication and American Empire*. New York: Augustus.
- Schiller, H. (1976). *Communication and Cultural Domination*. New York: International Arts and Sciences Press.
- Schiller, H. (1983). *The Communication Revolution: Who Benefits*. *Media Development*. 30:18-21.
- Schiller, H. (2005). *Zihin Yönlendirenler*. Çev. Cevdet Cerit. İstanbul: Pınar Yayınları.
- Smith, T. (2018). *What Are Captain America's Politics?* <https://www.weeklystandard.com/travis-smith/what-are-captain-americas-politics> 10.12.2018 tarihinde erişildi.
- Tomlinson, J. (1999) *Kültürel Emperyalizm*. Çevç Emrehan Zeybekoğlu. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Van Dijk, A. T. (1993) "Principles of Critical Discourse Analysis" *Discourse & Society* Sage (London Newbury Park and New Delhi), vol. 4(2): 249-283
- Wallerstein, I.(2011) *Dünya Sistemleri Analizi çev. Ender Abadoğlu*. BGST Yayınları:İstanbul.
- www.google.com. *Captain America: The Winter Soldier Albümü* https://www.google.com.tr/search?biw=1536&bih=754&ei=gyMJXL3MMYqRmgWRy4jwBg&q=captain+america%3A+the+winter+soldier+alb%C3%BCm%C3%BC&oq=captain+america%3A+the+winter+soldier+alb%C3%BCm%C3%BC&gs_l=psy-ab.3...8549.9932..10527...0.0..0.253.1075.0j5j1.....0....1..gws-wiz.....0j0i71j0i203j0i22i30.4czdrkpJrJA 06.12.2018 tarihinde erişilmiştir.
- <http://marvelcinematicuniverse.wikia.com/wiki/S.H.I.E.L.D> 06.12.2018 tarihinde erişilmiştir.